

RONDDOLEN

Korhoenders of nijlganzen?

Het was een opmerkelijk bericht eind vorige maand. In gevangenschap gefokte korhoenders mogen niet worden uitgezet in Het Nationale Park De Hoge Veluwe. Dit bepaalde de rechtbank in Amsterdam in een zaak van Stichting De Faunabescherming tegen het ministerie van Landbouw. Twee argumenten leken daarbij van groot belang. In de eerste plaats de verwachting dat de herintroductie vruchteloos zou zijn omdat de milieuumstandigheden voor korhoenders dermate ongunstig zijn dat een uitzetpoging tot mislukken gedoemd is. In het verlengde daarvan werd de vrees uitgesproken voor eventuele schade aan de weinige nog resterende Nederlandse korhoenders. Deze vogels komen nog maar op één plaats – in Salland – in het wild voor. De kleine en kwetsbare populatie heeft een unieke genetische samenstelling en is optimaal aangepast aan het leven in het West-Europese laagland, zo beweren tegenstanders van de uitzetting. De rechtbank is het eens met de stelling dat het risico van vermenging van de Sallandse vogels met de uitgezette exemplaren niet denkbeeldig is, waardoor de unieke Sallandse korhoen zou verzwakken en op den duur verdwijnen.

In theorie hebben de bezwaarmakers gelijk. Uit het zomaar (her)introduceren van planten of dieren is zelden iets goeds voortgekomen. En korhoenders dreigen uit Nederland te verdwijnen omdat er iets fundamenteel mis is met hun leefmilieu. Zolang daarin geen verandering optreedt, heeft het loslaten van gefokte vogels niet zo veel zin.

Het argument van verzwakking door vermenging is theoretisch niet aanvechtbaar. Of het in de praktijk zo'n vaart zal lopen, is echter zeer de vraag. Zou de bastaardering slagen, dan zou ook de herintroductie tot op zekere hoogte succesvol zijn en valt het fundament onder de belangrijkste bezwaren weg.

Veel erger dan een goedbedoelde herintroductiepoging om een vrijwel verdwenen soort nieuwe kansen te bieden, is het inburgeren van exotische diersoorten. De uitheemse muskusrat, de Canadese gans en de Amerikaanse hondsvorst zorgen in Nederland voor fikse problemen. Veel veroorzaken ze ook een behoorlijke verstoring van het natuurlijk evenwicht, onder meer doordat ze hier nauwelijks natuurlijke vijanden hebben. Zo gedijt de nijlgans ten koste van onze inheemse bergenden en vormt de hondsvorst een bedreiging voor zeldzame inheemse amfibieën. Vaak blijkt dus dat al of niet opzettelijk geïntroduceerde nieuwelingen schadelijk zijn voor de inheemse soorten.

Het lijkt heel wat urgenter om de steeds uitdijende populaties van exoten een halt toe te roepen dan om een herintroductie van een inheemse soort te blokkeren. Het laatste zou mogelijk schadelijk kunnen zijn voor onze natuur, maar van het eerste staat het schadelijk effect zonder meer vast.

Hiet de Zwerver

OVER LEVEN

GROTE PANDA – De vier jaar oude Xiang Xiang ("Veelbelovend") is de eerste gefokte grote panda die in China in de vrije natuur is vrijgelaten. De bamboebeer, geboren en opgevoerd in het Wolong Giant Panda Protection and Research Center, in de provincie Sichuan in het zuid-

westen van China, leerde in gevangenschap een schuilplaats bouwen en voedsel zoeken. Zijn verzorger (zie foto) bracht het jonge mannetje ook bij hoe het dier zich al krijgend en bijtend kan verdedigen. Xiang Xiang wordt in bergachtige Wolongbamboereservaat via een gps-zender gevolgd. Op deze manier willen de onderzoekers erachter komen of door mensen gefokte panda's in het wild kunnen overleven. **SPIRIT BEAR** – De kermodebeer ("spirit bear"), een witte beer die leeft in de gematigde regenwouden van de West-Canadese provincie British Columbia, heeft de officiële status van "zoogdier van de provincie" gekregen. Premier Gordon Campbell lost daarmee een belofte in, gedaan tijdens de jaarlijkse troonrede. Hij opende onlangs eveneens een nieuwe tentoonstelling over deze zeldzame ondersoort in het Royal B. C. Museum te Victoria. Bezoekers zien onder andere drie opgezette exemplaren die Francis Kermode, de voormalige directeur naar wie het dier vernoemd is, een eeuw geleden verwierf. De witte vacht van de beer is het gevolg van een genetische afwijking die voorkomt bij zwarte beren in het gebied. De officiële status ondersteunt de in februari afgekondigde bescherming van 200.000 hectare aan leefgebied van de spirit bear. Verder is de jacht op deze beer verboden.

VER DER KIJKEN

mei: ► 11: 19.00 uur, fotoworkshop (gratis) met IVN-natuurfotografen in Kasteelpark Renswoude. Start: P-plaats Grebbelinie tegenover kasteel. Informatie: 0318-573489. ► 12, 19: 19.30 uur, zoogdierontdektocht in Nationaal Park Veluwezoom. Adres: Heuvenseweg 5a te Rheden. Aanmelden: 026-4979100. ► 12: 20.00 uur, wandeling Wekeromse Zand. Start: P-plaats oostzijde van natuurgebied tussen Ede en Harskamp. Informatie: 06-53777594 (wo t/m za van 9.30-10.00 uur). ► 13: 12.00, 14.00 en 16.00 uur, excursie eendenkooi Batenburg. Adres: Bergharensestraat. Informatie: www.mooigelderland.nl. ► 13, 20: 13.00 uur, excursie alscholverkolonie Lelaplaarplannen. Start: Bezoekerscentrum de Trekvogel aan Oostvaardersdijk in Almere. Aanmelden (tussen 12.00 en 17.00 uur): 0320-286130. ► 13: 10.00 uur, excursie naar het geologische P. van der Lijnreservaat. Start: beheerschuur in Urkerbos, ten noorden van Urk. Aanmelden (tussen 12.00 en 17.00 uur): 0320-286130. ► 15: 20.00 uur, cursus libellen tellen door Jaap Bouwman. Plaats: Natuurmuseum, Spoorlaan 434 te Tilburg. Aanmelden: www.telme.nl. ► 18: safarivaart met de Blauwe Bever naar Amerongse Bovenpolder en Wijk bij Duurstede. Start: P-plaats aan de rivier tegenover industrieterrein Remmerden, gelegen aan de N225 tussen Elst en Rheden. Reserveren (di t/m do van 14.00–16.00 uur): 0317-621212. Informatie: www.utrechtslandschap.nl. ► 19: 19.30 uur, zoogdierontdektocht op Planken Wambuis. Start: P-plaats Oud Reemst aan de Oud Reemsterlaan, bij afslag vanaf Hardewijkweg (N310) te Ede. Aanmelden: 026-4979100. ► 19, 20: 19.30 uur, zoogdierontdektocht in Leuvenumse Bossen bij Ermelo. Aanmelden: 026-4979100. ► 20: 6.00 uur, vogelwandeling op landgoed Warnsborn. Start: P-plaats tegenover camping Warnsborn in Arnhem-Noord, einde Bakenbergseweg. Informatie: www.mooigelderland.nl. ► 20, 27: 8.00 uur, fotoworkshop in Natuurpark Lelystad. Aanmelden (tussen 12.00 en 17.00 uur): 0320-286130. ► t/m 27 mei: tentoonstelling "Van hier tot aan de einder" (foto's van Jan Buitendijk) in Biesboschcentrum Dordrecht, Baanhoekweg 53. Informatie: 078-6305353.

Eén koekoeksjong blèrt als een heel nest zangvogelkindertjes

Wisseltruc van enkele seconden

Er zijn koekoekswijfjes die in mei hun ei al kwijt willen. Natuurlijk in andermans nest, want de schuwe dames gaan te werk volgens een gewiekst pleegouderplan. Het klusje moeten ze in een seconde of tien zien te klaren.

Gewoonlijk keren eind april eerst de koekoeksmannetjes terug uit Afrika, de vrouwtjes een week later. De heren bakenen luidruchtig territoria af en nemen elke gelegenheid waar om met verschillende wijfjes te paren. Flierfluiters zijn het, maar de dames werken zich ondertussen uit de naad om voor hun kroost een goed opvangadres te vinden.

„Ze leggen de eieren beslist niet in het wilde weg”, zegt amateur-ornitholoog A. W. Hellebrekers. „Het zoeken van de juiste waardvogels en geschikte nesten is een spannende en tijdrovende bezigheid.”

De 80-jarige weet waarover hij spreekt. Hij kan bogen op een halve eeuw veldervaring met de Cuculus canorus in Nederland. Zijn bevindingen noteerde hij bovendien uitvoerig in een boekje – in eigen beheer uitgebracht – dat met enige aanpassingen een proefschrift had kunnen zijn.

Wellicht moet het koekoekswijfje dit jaar haar legschema vanwege de koude lente aanpassen, maar gewoonlijk trekt ze daar drie tot vier weken voor uit. Bij vroegbroedende gastouders kan ze niet eerder dan 10 mei haar ei kwijt. Bij late broeders eindigt de legtijd begin juli. Haar 'ouderlijk' nest bepaalt uiteindelijk de waardvogelsoort die ze jaar in, jaar uit met eieren op-

zadelt. „Een koekoek die door een rietzanger is uitgebroed, legt haar eieren ook weer in het nest van een rietzanger. Zo ontstaan koekoeksstammen die afhankelijk zijn van hun waardvogels.”

Vingerafdruk

Dagen achtereen bespiedt het wijfje vanaf een uitkijkpost de omgeving om nestbouwende waardvogels op te sporen. Blijkbaar weet het vrouwtje waar ze op moet letten. Hoewel hij dat niet kan bewijzen, denkt Hellebrekers dat de zang van haar eigen gastouders, hun gedrag en de stand van het nest – in riet of laag in struiken, in bomen of holtes – ingeprent.

De koekoek volgt vervolgens de vorderingen in het nest, want zo gauw daarin enkele onbebodeerde eitjes liggen, wacht ze op het moment dat de eigenaars het even verlaten. Vliegenvlug komt zij dan in actie, pikt een eitje uit het nest (slikt het vaak in) en deponeert het hare erin. Een wisseltruc van enkele seconden.

In totaal flikt ze dit kunstje zo'n twaalf tot vijftien keer, aldus Hellebrekers. Hij ontzenuwt daarmee hardnekkige verhalen dat de koekoek per seizoen minstens twintig eieren legt.

Ook over de kleur van het legsel doen allerlei bakerpraatjes de ronde. „De koekoek heeft wereldwijd een enorme variëteit aan eieren. De Britse ornitholoog Edward Charles Stuart Baker publiceerde daarover een standaardwerk. Zijn conclusie dat alle koekoekseieren geleidelijk zijn aangepast aan de legsel van waardvogels, maakte mij achterdochtig. Van aanpassing is alleen

sprake als pleegouders heel intolerant zijn.”

De kleur van haar eieren – in Nederland meestal grijsachtig en gevlekt – verandert het koekoekswijfje gedurende haar leven niet. „Dat is haar vingerafdruk.” Wissefelt zij haar favoriete gastouders in, bij gebrek aan nesten of per abuis, dan heeft er evenmin kleuraanpassing plaats.

Dwars door Europa signaleert Hellebrekers wat dat betreft een opmerkelijke scheidslijn. „Oostelijk van de Rijn en de Wezer vind je dikwijls aangepaste eieren bij kritische waardvogels, aan de westkant veelal onaangepaste koekoekseieren bij tolerante waardvogels. De betreffende waardvogelsoort is dan van nature niet al te kritisch en accepteert vreemde eieren zonder bezwaren.”

Een andere keuzevoorwaarde is dat het aangedragen voedsel verteerbare kost voor het jong moet zijn. Dat maakt zaadeters als opvoeders ongeschikt.

Doodvonnis

In Nederland accepteren vooral kleine karekiet, heggenmus, graspieper, gele kwikstaart en rietzanger een koekoeksei. Na twaalf dagen broeden komt de lelijke indringer tevoorschijn. Net iets vroeger dan zijn stiefbroertjes en -zusjes. Zijn nestgenoten-in-de-dop krijgen de kans niet om uit het ei te kruipen. Ook al is hij kaal en blind, hij beschikt over een aangeboren gedragspatroon om ze een voor een uit het nest te knikkeren.

Het koekoekje blijkt daarvoor perfect toegerust, ontdekte de Engelsman Edward Jenner. De

● *De koekoek wordt door sommige beschouwd als de voorbode van de lente en door anderen, heel wat minder poëtisch, als een valse eierfraudeur.*

uitvinder van de koepokkenvaccinatie beschreef in 1788 de gevoeligheid van de vleugelluit-einden, maar attenderde ook op een speciale holte tussen de schouderbladen. Het jong wiebelt net zo lang tot het ei in die richel rolt. Daarna strekt hij zijn poten en vleugelstompjes en wipt het vrachtijs over de nestrand.

Luidruchtig leidt de nestparasiet de bedotte gastouders vervolgens nog eens om de tuin. Normaliter stemt het paar de hoeveelheid voedsel af op het aantal vragende snavels, maar de koekoek schreeuwt gewoon wat harder en vaker. Zijn gepiep klinkt als het gebedel van een heel nest jongen.

Op de elfde dag is de schrokop al groter dan vier zangvogelkindertjes bij elkaar en op de twin-

● *Een koekoeksjong werkt een karekietetje uit het nest.*

● *Het volproppen van de onverzadigbare schrokop is een enorme opgave voor de zwoegende karekiet.*

Foto's KINA Stock

tigste dag zelfs dubbel zo zwaar. Bij de geboorte woog hij 3,2 gram en vlak voor het uitvliegen, drie weken later, het dertigvoudige! Het volproppen van dit 'monster' is dan ook een enorme opgave voor de zwoegende waardvogels. Het doordringende "chisz chisz chisz" spoort de pleegouders aan continu hapjes aan te dragen. Het komt zelfs voor dat toevallig passerende zangvogels het voer voor hun kroost aan de schreeuwelijk afstaan.

Het geblèr klinkt een hermelijn, wezel of kraai overigens als muziek in de oren, maar als die een bezoek brengen is het voor het koekoeksjong over en uit.

Kwetsbaar

Hellebrekers vraagt zich ondertussen af hoelang de typerende

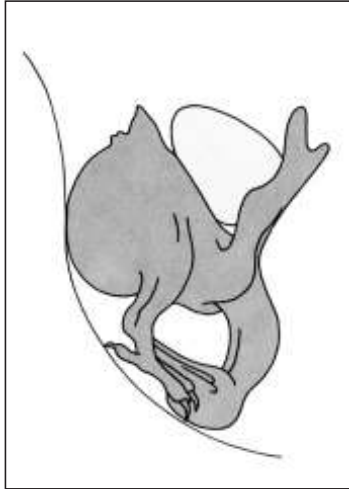

Foto Sesam

roep van de koekoeksman in Nederland nog gehoord zal worden. Enkele jaren geleden gooide hij de knuppel in het hoenderhok door te beweren dat vogeltellers stelselmatig de aantallen overschatten. „Men richtte zich op roepende mannetjes, maar die zwerven veel rond. Bovendien zijn ze in het veld moeilijk van vrouwtjes te onderscheiden. Het aantal dubbeltellingen was niet van de lucht.”

Zijn oproep om tijdens inventarisaties juist op waardvogelsoorten en geparasiteerde nesten te letten, kreeg uiteindelijk gehoor. De "methode Hellebrekers" bracht een „ontstellende" achteruitgang aan het licht. „Dankzij mijn boek staat de koekoek op de Rode Lijst van bedreigde broedvogels. Naar schatting komen er in Nederland nog nauwelijks 3000 wijfjes voor. De stand is verontrustend laag en holt achteruit.

Dat geldt ook voor de waardvogels. Als die in aantallen achteruitgaan, krijgen bepaalde koekoeksstammen het moeilijk. In feite zou je elke stam als een aparte vogelsoort moeten beschouwen. Daarvoor geldt: weg is weg, want herstel is meestal uitgesloten.”

Het 220 pagina's tellende boek "Heeft de koekoek overlevingskansen?" kan worden besteld door € 19,50 te storten op rekeningnummer 43.54.66.313 t.n.v. van A. W. Hellebrekers te Voorburg (o.v.v. naam en volledig adres). Een uitgebreide versie van dit artikel is te lezen op www.refdag.nl.

Willem H. Smith

Ree kán parfum snuiven op 's werelds langste wildbrug

Hilversum heeft sinds vorige week een unicum binnen haar gemeentegrenzen: een natuurbrug die de langste ter wereld is en waar dieren en mensen kunnen oversteken. De vraag is of dat wel werkt. „Reeën zijn snel verdwenen als ze de parfümlucht ruiken van voorbijfietsende dames.”

Wie vanaf Bussum naar het Mediapark in Hilversum rijdt, komt halverwege een ecoduct tegen. Rechts liggen de bossen van het Spanderswoud, links loopt het metershoge talud van de wildpassage nog even door. Verderop ligt namelijk nog een ecoduct, over een spoorlijn en een bedrijventerrein. Daarna weer een zandmassa, nu dwars door een sportpark. Het geheel overbrugt zo vier barrières tussen het Spanderswoud en de Bussummerheide.

Het enorme bouwwerk, dat koningin Beatrix vorige week in gebruik nam, is maar een klein puzzelstukje in het grote plan om Veluwe, Utrechtse Heuvelrug en het Gooi met

elkaar te verbinden.

De provincie Utrecht bouwde vorig jaar al een ecoduct over de A28 bij de Leusderheide. In Utrecht moeten er nog negentien volgen. De natuurbrug bij Zanderij Crailloo is de eerste in een serie van zes in Noord-Holland. De provincie begint in 2007 aan een ecoduct over de A27 ten zuiden van Hilversum en een passage over de A1 ter hoogte van Laren.

De natuurbrug bij Hilversum is de eerste waar mensen hier gebruik van kunnen maken. Naast de 50 meter brede wandweg voor het wild liggen een ruiterspad en een verhard pad voor fietsers en voetgangers. Een laag hekwerk met wat struiken eromheen moet mens en dier van

elkaar gescheiden houden.

Kenneren betwijfelen of dit in de praktijk echt zal werken. Voorzitter Ph. Salm van de Vereniging tot Behoud van het Veluws Hert heeft zo zijn vragen. „Groofwild en toeristen zijn nu eenmaal geen vrienden van elkaar. Reeën en edelherten kunnen ontzettend goed ruiken. Als er dames met parfum langsfietzen, is het wild snel verdwenen.” De vereniging heeft veel ervaring met het ontwikkelen van ecoducten op de Veluwe.

Rentmeester-directeur H. Korten van het Gooisch Natuurreservaat, initiatiefnemer van de Hilversumse natuurbrug, koos echter bewust voor het duogebied. „Het zorgt voor veel draagvlak on-

der politiek en bevolking. Zonder een fiets-, wandel- en ruiterspad was de natuurbrug er waarschijnlijk niet gekomen. Zo kwam staatssecretaris Faber van Natuur destijds met 2,4 miljoen euro over de brug omdat dit initiatief prima paste in het plan "Natuur voor mensen, mensen voor natuur".

Volgens de rentmeester maken dieren vooral 's nachts gebruik van de passage en recreanten vooral overdag. „Bovendien lijkt het wild hier in het Gooi minder bang voor mensen dan bijvoorbeeld op de Veluwe.” Op de brug geldt wel een verbod voor honden. „Zij doen overal een plasje en die lucht schrikt 's nachts de dieren af.”

Een wandeling over het ecoduct leert dat het wild de oversteekplaats al gebruikt. Naast de sporen van schapen staan ook duidelijk de prenten van een ree in het zand. Waarschijnlijk geldt daarvoor ook: als er één schaap over de dam is, volgen er meer.

Gerco Verdouw

Ecologische verbindingzones in het Gooi

